

Gedragscode voor predikanten en kerkelijk werkers

1. Vooraf

In deze gedragscode¹ wordt u als predikant of kerkelijk werker aangesproken. Daarbij wordt de jij-vorm gebruikt om aan te geven dat het in de code niet om afstandelijke regels gaat, maar dat het gaat om regels die iedere predikant en kerkelijk werker zich eigen moet maken: zo doe je (ik) dat ...

Bijkomend voordeel is dat met de aanspreekvorm voorkomen wordt dat steeds “de predikant/kerkelijk werker” moet worden geschreven en dat de aanspreekvorm zowel man als vrouw aanspreekt.

De gedragscode is bedoeld voor alle predikanten en kerkelijk werkers die binnen de kerk of namens de kerk werkzaam zijn. Bij de opstelling van de code is de formulering toegesneden op gemeentepredikanten en op kerkelijk werkers met een opdracht in het pastoraat. Voor wie op een ander terrein werkzaam is zal niet elke regel letterlijk van toepassing zijn en zullen instanties die worden genoemd (de kerkenraad b.v.) door een andere moeten worden vervangen.

2. Inleiding

Welk gedrag mag van een predikant of kerkelijk werker verwacht worden? Die vraag is gemakkelijker gesteld dan beantwoord. Een algemeen antwoord zoals: leven en werken vanuit de liefde van Christus, moet worden vertaald in concrete keuzen in een concrete situatie.

Een gedragscode is daaraan dienstbaar.

Een gedragscode beschrijft niet de inhoud van het werk. Het ‘doel’ van het ambtswerk / dienstwerk, door de kerkorde omschreven als ‘om de gemeente bij het heil te bepalen en bij haar roeping in de wereld te bewaren’ en het daarbij behorende profiel voor predikant / kerkelijk werker wordt in de gedragscode niet herhaald. Ook de belofte, afgelegd bij de toelating tot het ambt / de dienst en bij de aanvaarding van het ambt / de dienst zijn voorondersteld. In de gedragscode gaat het alleen om concrete keuzen in concrete situaties die door het werken als predikant of kerkelijk werker worden opgeroepen.

Uiteraard kan niet al het gedrag in regels worden gevangen. De regels in de gedragscode zijn een concretisering van een grondhouding. In die zin geven zij richting en kunnen zij helpen bij het

¹ Bij het opstellen van deze gedragscode is gebruik gemaakt van beschikbare informatie en expertise zoals die te vinden is in gedragscodes van andere beroepsgroepen (o.a. van psychotherapeuten, psychologen, politie, rijksambtenaren). In het bijzonder is gebruik gemaakt van het voorwerk van de Bond van Nederlandse Predikanten en van Jacques Schenderling, Beroepsethiek voor pastores. Damon, Budel, 2008. ISBN 978 90 5573 581 9.

toetsen van het eigen gedrag en bij beslissingen die moeten worden genomen in complexe situaties. Ze geven grenzen aan, en bieden daarmee ook de ruimte en de mogelijkheden aan voor een goede en te verantwoorden beroepsuitoefening.

Om deze grondhouding nader aan te duiden worden een aantal kernwaarden genoemd die bij het opstellen van de code een rol speelden en die ook in niet genoemde situaties in de afweging betrokken moeten worden. Deze kernwaarden zijn gekozen, omdat deze waarden de gevaren en valkuilen in beeld brengen.

3. Kernwaarden

Dienstbaarheid

Uit het wezen van het kerkelijk ambt en de kerkelijke dienst kan als eerste kernwaarde de dienstbaarheid worden genoemd. Zoals Christus gekomen is, niet om te heersen maar om te dienen, word je als predikant of kerkelijk werker geroepen de Heer en zijn gemeente te dienen. Dit dienen is nader in te vullen als zoeken naar en naar vermogen bevorderen van wat heilzaam is voor de gemeente en van degenen die aan je dienst zijn toevertrouwd. Tegelijk ben je als predikant, en in mindere mate als kerkelijk werker, geroepen om mee leiding te geven aan de gemeente (dienend leiderschap).

Hier rijzen direct ook concrete vragen:

Hoe handel je als het heil van de één in strijd lijkt of is met dat van de ander?

Hoe handel je als je meent dat de gemeente of het gemeentelid een verkeerde keuze maakt?

Hoe verhoudt zich jouw overtuiging met de ruimte die een ander moet hebben voor een eigen keus?

Welke grenzen mag of moet je stellen aan het dienstbaar zijn?

Hoe verhouden zich leiderschap en dienen?

Vanuit deze vragen komen we tot nadere kernwaarden.

Betrouwbaarheid

In het (leidinggevend) dienstwerk ben je betrouwbaar. Alleen zo is een vertrouwensrelatie mogelijk. Dit betekent dat je niet meer belooft dan je waar kunt maken, helder maakt wat van je verwacht mag worden en open bent over de keuzen die je maakt.

Betrouwbaarheid betekent ook dat je de verschillende belangen objectief afweegt en je niet laat leiden door eigen voorkeur of door belangen van vrienden of door ontzag voor iemands status.

Bij betrouwbaarheid hoort ook dat je geheim houdt wat in vertrouwen is verteld. Dit roept overigens wel vragen op: wat moet je doen als door geheimhouding schade ontstaat?

Evenwicht

In het (leidinggevend) dienstwerk zoek je het evenwicht tussen het vasthouden aan het eigen gelijk en het meewaaien met alle winden. Je weet waarvoor je staat en schat op waarde wat de ander beweegt en inbrengt. Je kent je eigen mogelijkheden en grenzen en hebt oog voor de mogelijkheden en grenzen van de ander. Je draagt zorg voor een goede combinatie van distantie en nabijheid.

Verbondenheid

In het (leidinggevend) dienstwerk weet je je verbonden met anderen die tot een zelfde of een soortgelijke taak geroepen zijn. Dat betekent dat je je voegt naar besluiten die gezamenlijk genomen zijn, ook als deze afwijken van de eigen keus, en dat je niet anders dan in de kerkelijke weg bezwaren tegen besluiten naar voren brengt. Het betekent ook dat je waar mogelijk samenwerkt met deze anderen en deze anderen waar mogelijk ondersteunt.

4. Rollen

Om de regels te ordenen is uitgegaan van de verschillende “rollen” of relaties die je als predikant of kerkelijk werker hebt:

1. Je bent ‘professional’.
Hierbij hoort aandacht voor scholing, voor de context waarbinnen je werkt (de ontwikkelingen binnen de geloofsgemeenschap), voor de grenzen van het werk en de relatie tussen werk en vrije tijd.
2. Je bent vertrouwenspersoon.
Hierbij hoort aandacht voor machtsverschillen, voor gevaar van grensoverschrijdingen, voor eigen mogelijkheden en onmogelijkheden en voor vragen rond het samengaan van contacten uit hoofde van ambt of dienst en privécontacten (niet uit hoofde van ambt of dienst).
3. Je bent collega.
Hierbij horen vragen rond samenwerking, omgaan met verschillen, kritiek geven en kritiek ontvangen.
4. Je werkt in het geheel van de kerk.
Hierbij hoort aandacht voor de verhouding tot kerkelijke organen.

5. Gebruik

De gedragscode geeft grenzen en mogelijkheden aan. Ze is bruikbaar in de in de regels genoemde situaties, en helpt bij het beoordelen van de eigen specifieke vragen.

De regels in de code kunnen conflicteren. Bij voorbeeld: de regel dat je in noodgevallen beschikbaar bent kan conflicteren met de regel dat je je beloften moet houden. Je zult dan een afweging moeten maken.

Ieder moet dat in de concrete situatie voor zich doen maar het is zinvol om ook in collegiaal verband te spreken over de gedragscode. Samen spreken en nadenken over de vragen die op je afkomen en over je gedrag / opstelling daarin scherpt je blik.

Het is mogelijk dat de grenzen die de code aangeeft, niet in acht zijn genomen. Als dat gebeurt - en er geen sprake is van tuchtwaardig gedrag - is dat op zich niet onoverkomelijk. Bij professionaliteit hoort dan wel dat je erkent wat is misgegaan en naar vermogen meewerkt aan herstel.

A. De predikant / kerkelijk werker als professional

- A1. Je besteedt aandacht aan het persoonlijk geloofsleven en houdt de vakkennis en de vaardigheden die noodzakelijk zijn voor een goede uitoefening van je ambt of dienst op peil.
- A2. Je blijft op de hoogte van de ontwikkelingen in kerk en samenleving, in het bijzonder van wat er leeft onder de gemeenteleden.
- A3. Je erkent de grenzen van je kennis en bevoegdheid en je stelt je daarom op de hoogte van de mogelijkheden die anderen, werkzaam in de maatschappelijke zorg en (geestelijke) gezondheidszorg, hebben om zorg te geven die buiten jouw opdracht ligt.
- A4. Je oefent je ambt of dienst uit binnen de regels die in de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland daaraan worden gesteld en binnen het door de kerkenraad vastgestelde beleid, en bent op die uitoefening persoonlijk aanspreekbaar.
- A5. Je bent zowel in de taakuitoefening als daarbuiten zorgvuldig en betrouwbaar, en gedraagt je zodanig dat het vertrouwen in het ambt of de dienst en in de beroepsgroep wordt bevestigd en bevorderd.
- A6. Je zoekt gericht hulp indien je dreigt over te gaan of bent overgegaan tot handelingen die – als ze bekend zouden zijn - de geloofwaardigheid van het dienstwerk aantasten of strijdig zijn met het dienstwerk.
- A7. Je meldt eigen grensoverschrijdende handelingen in het dienstwerk bij het moderamen van de kerkenraad en laat het oordeel over aan de bevoegde kerkelijke instanties.
- A8. Je draagt zorg voor een goede communicatie, zodat inzichtelijk is - al bij de aanvang van het werk en steeds opnieuw - wat van jou verwacht mag worden aan zorg en inspanning en je bent open over de keuzen die je maakt en de doelen die je wilt bereiken. Je bent bereid je hierop te laten aanspreken.
- A9. Je gaat flexibel en zorgvuldig om met je tijd, zodat er ruimte overblijft zowel voor onvoorziene en urgente situaties als voor rust en vrije tijd.
- A10. Je draagt er mede zorg voor dat gaven binnen de kerkelijke gemeente tot hun recht komen en stimuleert de eigen inbreng en actieve betrokkenheid van alle gemeenteleden.
- A11. Bij onduidelijkheid of onzekerheid over de te volgen gedragswijze raadpleeg je een collega, een vertrouwenspersoon of een deskundige, met inachtneming van de geheimhoudingsplicht.
- A12. Je blijft in de uitoefening van je ambt of dienst onafhankelijk en draagt er zorg voor dat bij het samengaan van contacten uit hoofde van je ambt of dienst en andersoortige contacten geen belangenverstrengeling ontstaat.

B. De predikant / kerkelijk werker als vertrouwenspersoon

- B1. Je verleent pastorale zorg aan degenen die aan je zorg zijn toevertrouwd, in overeenstemming met het vastgestelde en bekendgemaakte beleid. Voor zover mogelijk verleen je pastorale zorg in noodsituaties en verder aan anderen die een beroep op je doen, voor zover deze niet aan de pastorale zorg van anderen zijn toevertrouwd.
- B2. Je legt in het pastorale handelen de gesprekspartner(s) niet de eigen normen op en respecteert de eigen verantwoordelijkheid en vrijheid van de gesprekspartner(s).
- B3. Je kent de grenzen van het pastorale handelen en onthoudt je van handelingen en uitspraken die buiten je eigen opdracht liggen. In overleg met de gesprekspartner vervul je een bemiddelende rol bij het vinden van de juiste zorg.
- B4. Je houdt geheim wat je in het kader van je ambt of dienst vertrouwelijk hebt vernomen.
- B5. Je overlegt over de pastorale zorg alleen met iemand met wie je de zorg voor betrokkene deelt en die eveneens tot geheimhouding verplicht is. Je brengt in het overleg geen zaken die vertrouwelijk zijn meegedeeld, dan na je ervan vergewist te hebben dat betrokkene daar geen bezwaar tegen heeft.
- B6. Je overlegt met anderen met wie je niet de pastorale zorg voor betrokkene deelt als het in het kader van de zorg van betrokkene wenselijk is en uitsluitend na toestemming van betrokkene.
- B7. Je gebruikt gegevens uit pastorale contacten bij het vragen van advies, bij intervisie of supervisie of bij illustraties in preken en geschriften, alleen indien anonimiteit is gegarandeerd.
- B8. Je beroept je op verschoning indien een rechter vraagt naar zaken die je in vertrouwen ter kennis zijn gekomen.
- B9. Je acht je alleen dan ontslagen van de plicht tot geheimhouden² indien aan alle hieronder genoemde voorwaarden is voldaan:
- Je hebt alles gedaan om toestemming van betrokkene te krijgen dan wel je bent ervan overtuigd dat het vragen van toestemming schadelijk is voor betrokkene of voor derden
 - Je verkeert in gewetensnood bij het handhaven van de geheimhouding
 - Je weet geen andere weg om tot een oplossing te komen dan door het doorbreken van de geheimhouding
 - Je bent er vrijwel zeker van dat geheimhouding voor betrokkene(n) of derden aanwijsbare en ernstige schade of gevaar oplevert

² Onzorgvuldige doorbreking van de plicht tot geheimhouding is strafbaar. Zie Wetboek van Strafrecht, art. 272-1: "Hij die enig geheim waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat hij uit hoofde van ambt, beroep of wettelijk voorschrift dan wel van vroeger ambt of beroep verplicht is het te bewaren, opzettelijk schendt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vierde categorie". Het is daarom van belang om de handelingen en afwegingen op genoemde punten schriftelijk vast te leggen.

- Je bent er vrijwel zeker van dat het doorbreken van de geheimhouding de schade aan betrokkene(n) dan wel aan derden voorkomt of beperkt
 - Je doorbreekt de geheimhouding slechts zover als nodig is om het gevaar af te wenden of de schade te voorkomen.
- B10. Je verstrekt met het oog op meeleven door anderen alleen herkenbare gegevens indien betrokkene daarmee instemt en publiceert deze gegevens niet op internet.
- B11. Je zorgt ervoor dat persoonsgebonden gegevens en aantekeningen niet toegankelijk zijn voor derden (ook niet voor gezinsleden).
- B12. Je vraagt (anoniem) advies bij de daarvoor aangewezen instanties indien je weet van of een ernstig vermoeden hebt van kindermishandeling, seksueel misbruik van minderjarigen of van ander huiselijk geweld. Als een minderjarige in het geding is, weeg je bij de vraag of je de geheimhouding moet doorbreken (zie B8) mee dat misbruik en mishandeling van een minderjarige moet worden gestopt en voorkomen.
- B13. Je eerbiedigt de persoonlijke, zowel fysieke als geestelijke integriteit van je gesprekspartner en bent je bewust van het gewicht dat je positie als vertrouwenspersoon meebrengt en van de afhankelijkheid die dat met zich kan meebrengen.
- B14. Je bent je bewust van de eigenheid en vertrouwelijkheid van de pastorale relatie en bent er verantwoordelijk en aansprakelijk voor dat de grenzen van de pastorale relatie worden aangegeven en bewaakt.
- B15. Je onderneemt in een contact uit hoofde van je ambt of dienst geen seksuele toenaderingspogingen in de vorm van seksuele handelingen, of toespelingen op of uitnodigingen tot seksueel contact en ziet af van gedragingen die als zodanig kunnen worden uitgelegd, en gaat ook niet in op seksuele toenaderingspogingen van je gesprekspartner.
- B16. Je draagt de zorg – in samenspraak met betrokkene – aan een collega over, indien door bestaande contacten (met betrokkene of met anderen) of anderszins de zorg niet (meer) op juiste wijze kan worden gegeven.
- B17. Je houdt bij het aangaan en onderhouden van relaties anders dan uit hoofde van je ambt of dienst in het oog dat je onafhankelijk moet blijven tegenover degenen die aan je zorg zijn toevertrouwd. Je waakt ervoor dat een mogelijke afhankelijkheid op grond van contacten uit hoofde van je ambt of dienst niet wordt misbruikt.
- B18. Je vergewist je ervan dat bij het aangaan van een liefdesrelatie na een pastorale relatie de voorgaande pastorale relatie geen onevenredige betekenis meer heeft en toont desgevraagd aan dat je bij het aangaan van deze relatie alle zorgvuldigheid in acht hebt genomen die van jou mag worden verwacht en je meldt een dergelijke relatie aan het moderamen van de kerkenraad.
- B19. Je zorgt ervoor vrij te staan tegenover gemeenteleden, sluit bij hen geen leningen, maakt je ook anderszins niet financieel afhankelijk en aanvaardt van hen geen legaten, erfenissen of geschenken (waaronder gratis dienstverlening) met een geldwaarde van meer dan € 50.

- B20. Je bent er medeverantwoordelijk voor, dat tijdens je afwezigheid een beroep kan worden gedaan op een collega. Je draagt hierbij, voor zover mogelijk, zorg voor een goede overdracht, met inachtneming van de geheimhoudingsplicht.

C. De predikant / kerkelijk werker als collega

- C1. Je aanvaardt allen die in vergelijkbare diensten in erkende kerkgenootschappen werkzaam zijn als collegae met wie je in ambt of dienst verbonden weet en gaat respectvol om met de verschillen in inzichten, wijze van geloven en pastoraal handelen.
- C2. Je bevordert de collegiale samenwerking en bent bereid tot overleg en onderlinge afstemming in gegeven samenwerkingsverbanden.
- C3. Je bent in het publieke debat zakelijk en respectvol in het oordeel over collega's.
- C4. Je verwijst degenen die met kritiek op een collega bij je komen naar die collega dan wel naar degenen die tot oordelen bevoegd zijn en stelt je zelf terughoudend op.
- C5. Je spreekt je collega aan, indien je ernstige vragen hebt bij zijn of haar wandel of vervulling van ambt of dienst en dringt zo nodig aan op breder collegiaal overleg.
- C6. Wanneer je een ernstig vermoeden hebt van tuchtwaardig gedrag breng je dit ter kennis van de bevoegde instanties.
- C7. Wanneer je in vertrouwen op de hoogte bent gesteld van een (vermoeden van) tuchtwaardig gedrag weeg je bij de vraag of je de geheimhouding moet doorbreken (zie B9) mee dat dit moet worden gestopt en voorkomen en niet mag worden toegedekt. Wanneer seksueel misbruik in het geding is, maak je gebruik van het protocol Seksueel Misbruik in Pastorale Relaties.
- C8. Je gaat niet in op een beroep van gemeenteleden die aan de zorg van een collega zijn toevertrouwd en verwijst in alle gevallen naar die collega of naar de kerkenraad.
- C9. Wanneer je ambt of dienst in een gemeente hebt neergelegd neem je distantie in acht om je opvolger de ruimte te geven.
- C10. Je werkt mee aan een waarnemingsregeling.
- C11. Je weet je deel van de beroepsgroep en schaadt haar welzijn en belangen niet.

D. De predikant / kerkelijk werker in het geheel van de kerk

- D1. Je erkent de eigen plaats en de verantwoordelijkheid van kerkelijke organen.
- D2. Je bent in het publieke debat zakelijk en respectvol in het oordeel over de kerk en de kerkelijke vergaderingen.
- D3. Je erkent dat de kerkenraad geroepen is leiding te geven aan de gemeente en stemt je dienstwerk af op het door de kerkenraad vastgestelde beleid.
- D4. Je draagt zorg voor een goede afstemming van je werk met dat van anderen.
- D5. Je draagt er zorg voor dat de werklast afgestemd is op de beschikbare tijd en geeft de grenzen van je mogelijkheden aan.
- D6. Je geeft naar vermogen ruimte aan de veelkleurigheid van gaven en talenten binnen de gemeente.

- D7. Je draagt eraan bij dat kerkenraadsleden (en anderen aan wie de kerkenraad een taak heeft toevertrouwd) in de zaken die tot je aandachtsgebied behoren, voldoende geïnformeerd zijn om een eigen keus te kunnen maken.
- D8. Je draagt bij aan het werk van bovenplaatselijke kerkelijke organen.
- D9. Je draagt er zorg voor dat spanningen tussen jou en (een deel van) de (overige) kerkenraadsleden bespreekbaar zijn en roept, indien spanningen voortduren, de hulp in van visitatoren.
- D10. Je overlegt tijdig met de kerkenraad over je vervanging tijdens verlofperiodes.
- D11. Als predikant stel je in overleg met de kerkenraad de in je dienstwerk te stellen prioriteiten vast, en bespreek je in de kerkenraad de voortgang van je werkzaamheden met inachtneming van de geheimhoudingsplicht.
- D12. Als kerkelijk werker overleg je met de kerkenraad over de te stellen prioriteiten en leg je verantwoording af aan de kerkenraad van de verrichte werkzaamheden, met inachtneming van de geheimhoudingsplicht.